

Lillerudsgymnasiet
556624-3548
info@lillerud.se

2023-09-21
Dnr SI 2022:8458

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningsätt
– fokus gymnasieskolan
vid Lillerudsgymnasiet,
med Lillerudsgymnasiet AB som huvudman

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Lillerudsgymnasiet avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Syftet med denna kvalitetsgranskning är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning i källkritiskt förhållningssätt till digitala och andra källor, med fokus på gymnasieskolan. I granskningen omfattar begreppet källkritiskt förhållningssätt både källkritik, källtillit och informationssökning. Granskningen syftar till att besvara frågan:

I vilken utsträckning främjar undervisningen elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor?

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga och enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor avseende geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesprogram och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras våren 2024.

Granskningen genomfördes den 24 maj 2023 av utredarna Johan Hieronymus och Therése Tunek.

Läsanvisning

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen tagit fram i granskningen inom det granskade området vilket beskrivs i bilaga 1. I denna bilaga finns också beskrivet hur granskningen har genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 2. På varje område bedöms om verksamheten uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning. Om en verksamhet bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på inom vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs också av skolan. Om en verksamhet bedöms uppfylla kriterierna i hög utsträckning begär inte Skolinspektionen motsvarande redovisning men kan lämna framåtsyftande kommentarer.

Fakta om verksamheten

Lillerudsgymnasiet är ett fristående gymnasium i Karlstad kommun som leds av en rektor. Huvudman är Lillerudsgymnasiet AB som grundades 1892. Idag går ca 250 elever på skolan. Av dessa 250 elever bor ungefär tre fjärdedelar av dem på ett av skolans olika elevhem. Eleverna som går på skolan läser naturbruksprogrammet.

Beslut:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Lillerudsgymnasietskolan i följande utsträckning.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor i flera delar, men utvecklingsområden finns.

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn kring hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas.
- Rektorn, tillsammans med lärarna, behöver se till att undervisningen innehåller teoretiska resonemang och praktiska exempel om sökning av information i olika källor och medier.
- Lärarna behöver utveckla feedbacken till eleverna så att elevernas källkritiska ställningstagande kan utvecklas.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 20 januari 2024 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 3) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2022:8458) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar.

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Kvalitetsgranskningen syftar till att granska i vilken utsträckning undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor.

Det innefattar en granskning av hur lärarna arbetar för att utveckla och anpassa undervisningen till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Samarbetet mellan lärare och skolbibliotekens personal har en viktig roll att fylla i det.

Granskningen innefattar också om ett källkritiskt förhållningssätt och metod ständigt är levande/närvarande i undervisningen genom både teoretiska resonemang och praktiska exempel. Detta innefattar prövningar av trovärdighet och relevans av både information och olika källor. Det gäller såväl text som bild, rörlig bild och ljud samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Till sist innefattar granskningen hur eleverna får möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt samt hur lärarna leder och stöttar elevernas utveckling av källkritiska förmågor.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen på Lillerudsgymnasiet främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor i flera delar, men utvecklingsområden finns.

Granskningen visar att det varierar i vilken mån lärarna strävar efter att hålla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt uppdaterad. Vissa insatser görs för att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt, även om det saknas ett skolövergripande samarbete. I vissa, men inte alla, ämneslag sker samarbete kring undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. Det källkritiska förhållningssättet genomsyrar undervisningen, i några ämnen, men inte i andra. I undervisningen används olika typer av källor så som text, bilder och filmer. Undervisningen har ibland ett innehåll som åskådliggör behovet av ett källkritiskt förhållningssätt, men då sker det till viss del spontant snarare än att lärarna planerar för det. Undervisningen omfattar i viss mån informationssökning i olika källor på ett sätt som innefattar

både praktiska tillvägagångssätt och teoretiska resonemang. Granskningen visar avslutningsvis att lärarna till viss del ger eleverna uppgifter som möjliggör för en praktisk tillämpning av ett källkritiskt förhållningssätt. Lärarna ger också eleverna visst stöd och feedback i hur de kan applicera det källkritiska förhållningssättet, även om det inte alltid sker på ett djuplodande eller framåtsyftande sätt. Det framkommer också från granskningen att undervisningen i år 1 mera handlar om att etablera att källkritik är viktigt snarare än att låta eleverna jobba med den praktiska tillämpningen av det.

Samarbete för att utveckla undervisningen inom källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att lärarna på Lillerudsgymnasiet i olika utsträckning håller sig uppdaterade kring den tekniska utvecklingen, hur information sprids samt vilka forum eleverna använder sig av för att kunna utveckla undervisningen. Det framkommer också att lärarna saknar en övergripande samsyn för hur de ska arbeta med att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Utveckling av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att det varierar i vilken mån lärarna strävar efter att hålla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt uppdaterad. På skolenheten har de genomfört vissa skolövergripande insatser för att uppdatera lärarna i källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Lärarna har till exempel diskuterat källkritik i undervisningen och specifikt i relation till information på nätet och kontroversiella åsikter. Dessutom har skolan nyligen inlett ett arbete för att lärarna ska hålla sig uppdaterade i frågor som rör teknisk utveckling och AI, även om det främst fokuserat på betyg och bedömningar samt fusk snarare än källkritik. Det varierar hur väl insatta lärarna är i relevant teknisk utveckling samt vilka digitala världar som eleverna befinner sig i och hämtar information ifrån. En lärare beskriver exempelvis att hen har dålig koll på vilka sociala medier och plattformar eleverna hämtar information ifrån, men uppger att eleverna kan lyfta aktuella frågor utifrån information de hämtat på internet – exempelvis om den kontroversielle internetpersonligheten Andrew Tate. Även eleverna beskriver att det varierar i hur insatta lärarna är i vart de rör sig på internet. Eleverna hänvisar variationen till lärarnas egen ålder och om de har barn i elevernas ålder. Rektorn delar elevernas uppfattning. Lärarna uppger också att det saknas ett gemensamt förhållningssätt på skolan för att kunna hantera kontroversiella frågor kopplat till källkritik eller desinformation och konspirationsteorier.

Granskningen visar att lärarna i vissa delar kompetensutvecklar sig gällande källkritiskt förhållningssätt. Som exempel beskriver lärarna att de använt sig av aktuellt material inom området från Emma Frans, Åsa Wigforss och Internetstiftelsen. Det är kopplat till en specifik skoluppgift som elever i år 3 genomför.

Samarbete i frågor som rör källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att det saknas ett skolövergripande samarbete för att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt, även om lärare samarbetar kring vissa uppgifter och kring vissa delar. Som tidigare beskrivits har lärarna och rektorn nyligen inlett ett skolövergripande arbete kring frågor som rör teknisk utveckling med viss anknytning till källkritik för att stävja fusk. I något ämneslag förekommer samarbete gällande källkritiskt förhållningssätt i undervisningen, framför allt för ämnet svenska, samt vissa ämnesövergripande samarbeten gällande enskilda uppgifter som berör källkritik. Rektorn uppger även exempel på samarbeten mellan lärare i språk-, historia- och samhällskunskap. Granskningen visar dock att lärarna inte samarbetar på skolövergripande nivå med att utbyta erfarenheter och idéer kring undervisning om och i ett källkritiskt förhållningssätt. Eleverna uppger exempelvis att det skiljer sig åt mellan lärare i hur noga de är med vilka källor eleverna får använda. Lärarna berättar också att det inte finns något gemensamt arbete på skolan för att stötta dem i att kunna hantera kontroversiella frågor i samband med källkritik, desinformation och konspirationsteorier. Det saknas dessutom samarbete mellan lärarna och bibliotekspersonalen. Den anställda bibliotekspersonalens tjänst är begränsad i omfattning, vilket inverkar på möjligheterna för ett sådant samarbete.

Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

I granskningen framkommer att det varierar huruvida ett källkritiskt förhållningssätt är ständigt närvarande i undervisningen och att mycket av det som sker kring källkritik sker spontant snarare än planerat. Granskningen visar utöver detta att lärarna i sin undervisning använder sig av både text-, bild- och filmkällor men att mer teoretiska resonemang kring källkritik och källkritiska begrepp främst koncentreras till svenskämnet, även om uppgifter som relaterar till undervisningen även dyker upp i andra ämnen. Undervisningen inkluderar dock inte att söka relevant information i fysiska och digitala källor.

Källkritiskt förhållningssätt i undervisningen

I granskningen framkommer att det varierar i vilken utsträckning källkritiskt förhållningssätt och metod genomsyrar undervisningen samt att mycket av det arbete som sker kring källkritiska frågor sker spontant snarare än planerat. Rektorn beskriver att det finns ett arbete kring källkritiskt förhållningssätt och att det integreras löpande i vissa, men inte alla, ämnen. Eleverna berättar att arbetet med källkritik varierar mellan olika lärare och att vissa lärare är mer noggranna än andra. Såväl rektorn som eleverna beskriver att svenskämnen sticker ut som det ämne där de

går djupast i källkritik. Eleverna lyfter även biologi som ett ämne där källkritiken är närvarande. Även lärarna i svenska och biologi ger exempel på hur de arbetar med källkritik, i biologi exempelvis genom olika ämnen och teman som relaterar till källkritik. En lärare beskriver också att hen vet att de i historia, vilket ingen av de intervjuade eleverna ännu läst, arbetar med uppgifter som tar upp källkritik exempelvis i en uppgift om folkmord där eleverna fått arbeta med olika källor. I granskningen framkommer även att undervisningen i källkritiskt förhållningssätt i högre grad sker under de senare åren på gymnasiet. Lärarna uttrycker att eleverna i år 2 och 3 är mer mottagliga för undervisning i källkritiskt förhållningssätt än i år 1. I svenska och engelska får eleverna arbeta med att söka och resonera kring källor först i år 3, innan dess arbetar lärarna framför allt med att gå igenom grunderna i källkritik och vilken information eleverna möter på internet.

Granskningen visar därutöver att undervisningen visserligen har ett innehåll som åskådliggör behovet av ett källkritiskt förhållningssätt, men att det många gånger sker spontant snarare än att lärarna planerar för det. Eleverna beskriver att de i engelska har arbetat med propaganda och vinklade budskap. En lärare berättar att undervisningen har innehållit granskning av bilder och att det öppnade elevernas ögon för hur mycket desinformation och manipulation som förekommer. Även spridning av desinformation och vilken påverkan detta kan ha på samhället i stort sker primärt i år 3. I undervisningen lyfts frågor som visar på behovet av ett källkritiskt förhållningssätt, exempelvis genom kontroversiella frågor så som genetiskt modifierade organismer (GMO), elbilar, Greta Thunberg och Andrew Tate. Lärarna säger dock att i samtliga fall förutom just i arbetet med GMO har det kommit upp spontant efter samtal med elever snarare än att lärarna har planerat för det, något som kan leda till att förberedda och fördjupade diskussioner riskerar att försvinna.

Prövningar av trovärdighet och relevans

Granskningen visar att undervisningen endast i viss mån innehåller tolkningar, granskningar och värderingar av information från olika källor genom såväl praktiska tillvägagångssätt som teoretiska resonemang. Lärarna ger uttryck för att undervisningen visserligen använder sig av vissa källkritiska begrepp, men utan att de fördjupar sig i dem. Det finns dessutom skillnader mellan olika ämnen, men det är främst i undervisningen i svenska som de arbetar med att granska och värdera information och källors trovärdighet och relevans i samband med att eleverna skriver argumenterande texter. Lärarna berättar att de nämner begrepp som relevans, rimlighet och sanningshalt och att de resonerar om dessa begrepp med eleverna. En lärare beskriver att undervisningen innehåller resonemang där svaren kan relateras till begrepp som relevans, ingångsvärde och prioriteringar och att även frågor kring källtillit tas upp i vissa uppgifter. Exempelvis arbetar lärarna med en ämnesövergripande uppgift i svenska och biologi om genmanipulerade grödor som utgår från frågeställningar som "Vad händer på individ- och samhällsnivå om vi tror på allt

eller misstror allt? I vilken utsträckning begrepp som relaterar till källkritik lyfts kontinuerligt i undervisningen varierar däremot mellan lärarna. Det framkommer också att eleverna upplever det svårare att praktiskt kunna pröva och förhålla sig till begrepp som till exempel trovärdighet och relevans även om det i intervjuerna framkommer exempel på att vissa av eleverna kan resonera kring sådana begrepp finns det också exempel som pekar på att eleverna upplever detta som svårt. Eleverna tar till exempel upp att de gärna skulle vilja se att lärarna mer ingående, i samband med en uppgifts inlämnande, tog sig tiden att förklara för dem vad som gör att de hänvisade källorna är trovärdiga eller ej snarare än att bara konstatera att källan är eller inte är trovärdig. Lärarna säger att de fördjupar arbetet med källkritik i år 2 och 3. Det är först då som de arbetar med frågor till eleverna om information och källor som "Hur vet du det?" eller "Var har du fått den informationen ifrån?". Lärarna bedömer att eleverna i år 1 har svårigheter med att granska källors tillförlitlighet och att identifiera och värdera avsändarens syfte. Därför arbetar exempelvis lärare i engelska med detta först under de senare åren. En lärare beskriver att hen i år 3 fördjupar arbetet med källkritik genom att lära eleverna att även ha ett källkritiskt förhållningssätt gentemot vetenskaplig forskning, vilket görs i den tidigare beskrivna uppgift där de använder material från Åsa Wigforss.

Gällande hur lärarna praktiskt visar eleverna hur prövning av trovärdighet och relevans av information och källor beskriver lärarna att de exempelvis ber eleverna att jämföra källors information med andra källor. Även eleverna beskriver att undervisningen innehåller sådana moment, men med förbehållet att detta inte gäller alla arbetsuppgifter. Både lärare och elever kan ge exempel på hur undervisningen i svenska innehåller andra typer av källor än text, så som bilder och filmer, men det framkommer inga sådana exempel från andra ämnen. Däremot säger någon elev att källkritisk granskning av bilder och mer specifikt bildgoogling är något de vet hur man gör men att det inte är något de jobbar med i skolan. Det är dessutom bara lärarna i svenska som kan beskriva att eleverna har fått undervisning i hur de kan identifiera falska bilder och deep fake.

Informationssökning i olika källor

Granskningen visar att undervisningen bara i viss mån omfattar informationssökning i olika källor på ett sätt som innefattar både praktiska tillvägagångssätt och teoretiska resonemang. Lärarna konstaterar att eleverna varken har fått undervisning i att söka i databaser eller söka i fysiska bibliotek. Eleverna kan inte ge exempel på att lärarna någon gång har tagit med dem till skolbiblioteket och bibliotekspersonalen genomför inget riktat arbete gentemot lärarna eller gentemot eleverna på skolan. Vidare visar granskningen att eleverna inte har fått lära sig sök teknik på digitala sökmotorer, exempelvis hur man förfinar en sökning på Google. Inte heller har de lärt sig söka i ett digitalt dokument. Dock uppger en lärare att hen brukar ge eleverna tips hur de bör söka på internet, utifrån hens kännedom om de vanligaste fallgroparna. Vikten av elevernas kompetens inom informationssökning lyfts fram

av lärarna, då de beskriver att de inte är särskilt bra på att söka information. Enligt lärarna vet exempelvis inte eleverna hur man kan förfina en sökning. En svensklärare kan däremot ge exempel på hur undervisningen har innehållit delar om hur algoritmer styr flöden av information, till exempel på sociala medier. Hen har fört diskussioner med eleverna om algoritmer och varför det kommer sig att alla elevers flöde ser olika ut. Läraren har utifrån detta poängterat vikten av att eleverna behöver ta del av nyheter och information på annat vis och genom andra medier än sitt eget flöde på sociala medier.

Lärarna ger eleverna stöttning i användningen av det källkritiska förhållningssättet

Granskningen visar att lärarna i vissa fall utformar uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda ett källkritiskt förhållningssätt. Granskningen visar också att det varierar mellan lärarna i vilken mån de ger eleverna stöd och strukturer för att själva kunna granska källkritiskt. Lärarna ger i vissa fall eleverna feedback och följer upp deras tillämpning av det källkritiska förhållningssättet, men detta sker inte alltid på ett djuplodande eller framåtsyftande sätt.

Källkritiskt förhållningssätt i elevernas uppgifter

Granskningen visar att det varierar mellan lärarna om och med vilken frekvens de ger eleverna uppgifter som möjliggör för dem att praktiskt kunna tillämpa sitt källkritiska förhållningssätt. Undervisningen i ämnet svenska innehåller olika övningar där eleverna själva får bedöma trovärdighet och relevans, men i övrigt finns få exempel från andra ämnen. Lärarna berättar att när eleverna använder egna källor i ett arbete måste de kunna argumentera för varför det är en bra källa. En lärare beskriver att eleverna får uppgifter där eleverna får arbeta med olika sorters källor. En annan lärare säger att hen försöker få eleverna att förstå vikten av källkritik utifrån att de själva är ansvariga för sina texter. Hen ger som exempel att en läsare om tio år måste kunna följa deras process och att de därför behöver kunna stå för sina texter. Läraren beskriver att denna uppmaning har lett till att eleverna har blivit mer noggranna i sina val av källor.

Granskningen visar vidare att lärare utformar uppgifter som låter eleverna jobba med olika typer av källor. Eleverna har exempelvis fått arbeta med att granska videoklipp. Eleverna uppger dock att uppgiften var alldeles för enkel. Lärarna uppger dock att de har identifierat en nulägesbild gällande elevernas källkritiska förmåga. Det fokus på fördjupning av arbetet med källkritiskt förhållningssätt som sker över åren på gymnasiet beskrivs av lärarna som en följd av deras kartläggning av elevernas kompetens. Lärarna beskriver att de anpassar undervisningen till denna progression. De intervjuade eleverna från år 1 beskriver dock att de inte har märkt av den anpassningen.

Aktivt stöd och stödstrukturer för att agera källkritiskt

Granskningen visar att lärarna i viss mån ger eleverna stöd och strukturer för att själva kunna granska källkritiskt, men att det skiljer sig åt mellan lärarna i vilken utsträckning detta sker. Lärarna ger exempel på att de alternerar mellan att ge eleverna bra källor att utgå från och att låta eleverna själva söka fram sina källor. En lärare förklarar valet att ge eleverna källor med att de då kan koncentrera sig på uppgiften eftersom de annars får lägga mycket energi på att söka igenom texttunga källor. Bibliotekspersonalen säger i sin tur att hen brukar ge eleverna exempel på bra källor om de frågar och ger exempel på pålitliga källor, exempelvis utrikesdepartementets hemsida eller något uppslagsverk. Rektorn beskriver att tipsen på bra källor är ett sätt att ge eleverna hjälp att komma igång med det självständiga arbetet vilket deras elever behöver när de förväntas arbeta själva. En lärare uppger att egna resonemang kring varför en källa är bra sker mer i år 2. Lärarna ger även eleverna stöd för att de ska kunna agera källkritiskt genom att ge eleverna lathundar. Syftet är att de ska få stöd för att självständigt kunna värdera en källas trovärdighet. Skolinspektionen såg under en lektionsobservation även exempel på att läraren gav stöd genom både lathundar och instruktioner. Någon lärare säger att lärarna stöttar eleverna genom hela deras process när de söker information. Rektorn beskriver att det är något som de gemensamt diskuterat vikten av på skolan. Någon elev uttrycker dock att vissa lärare snarare påminner dem om vikten av att vara källkritiska och att källhänvisa, snarare än att ge dem aktivt stöd i hur det ska ske.

Återkoppling kring källkritiska ställningstaganden

Granskningen visar att lärarna i vissa fall ger eleverna feedback och följer upp elevernas tillämpning av det källkritiska förhållningssättet, även om det inte alltid sker på ett djuplodande eller framåtsyftande sätt. En lärare beskriver exempelvis att hen går in i dokumenten som eleverna skriver sina uppgifter i, för att direkt och löpande kommentera arbetet. Samma lärare säger också att hen uppmanar eleverna till att löpande stämma av med hen kring deras val av källor. Rektorn berättar att hen tillsammans med lärarna diskuterat vikten av att de som lärare måste finnas tillhands under hela arbetsprocessen, till exempel genom att ställa utmanande frågor för att säkerställa att eleverna inte lämnas själva i tillämpningen av ett källkritiskt förhållningssätt. Eleverna säger dock att de skulle önska mer återkoppling från lärarna kring just "varför-frågan", kring vad som gör källan bra eller dålig, eftersom de upplever att lärarnas feedback snarare koncentreras till en tumme upp eller en tumme ned till deras val av källor. En lärare säger också att de som lärare sällan har tid att gå igenom alla elevernas val av källor utan att det ofta handlar om stickprovskontroller.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn kring hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas.

Granskningen visar att lärarna på skolan i liten utsträckning samverkar utifrån hur undervisningen i källkritik ska bedrivas utan att detta primärt ligger på enskilda lärare. Detta gör att arbetet med källkritiskt förhållningssätt riskerar att bli sårbart, exempelvis som när enskilda lärare byter arbetsplats, men det innebär också en risk i det att eleverna kan uppleva att det inte finns några gemensamma riktlinjer och förhållningssätt till hur de förväntas arbeta med källkritik.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn och lärarna systematiskt samarbetar för att skapa en strategi för undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. En startpunkt kan vara att kartlägga, och på så vis synliggöra, det arbete som redan genomförs nu och inom vilken del av elevernas utbildning detta genomförs. Utifrån kartläggningen kan lärarna och rektorn sedan gemensamt formulera hur undervisningen, både i olika ämnen och genom samarbeten mellan olika ämnen, ytterligare kan öka möjligheterna för eleverna att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt under hela studietiden. Detta arbete bör kännetecknas av höga förväntningar på eleverna och även inkludera eleverna i år 1. Sådana diskussioner kan med fördel också omfatta den tekniska utvecklingen och vilket behov av kompetensutveckling lärare kan tänkas ha. Dessutom rekommenderar Skolinspektionen att Lillerudsgymnasiet ser över hur och i vilken utsträckning biblioteksassistenten kan arbeta för att stötta lärarna i deras arbete med att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

- Rektorn, tillsammans med lärarna, behöver se till att undervisningen innehåller teoretiska resonemang och praktiska exempel om sökning av information i olika källor och medier.

Granskningen visar att lärarna upplever att elevernas kunskaper i informationssökning behöver utvecklas. Granskningen visar också att inte alla eleverna vet hur man gör när man söker bilders ursprung på internet även om en av lärarna menar att detta är något som eleverna undervisats i. Att kunna söka information i olika källor och medier med hjälp av olika verktyg är en viktig förutsättning både för att kunna vara en aktiv samhällsmedborgare och för vidare studier när eleverna själva förväntas kunna ta ansvar för sina sökprocesser.

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn och lärarna att se över hur och på vilket sätt eleverna får undervisning i att kunna förfina och avgränsa sina sökningar i olika medier, så som till exempel trycka böcker, internet sociala medier, bilder, och med hjälp av olika verktyg.

- Lärarna behöver utveckla feedbacken till eleverna så att elevernas källkritiska ställningstagande kan utvecklas.

Granskningen visar att eleverna upplever att de skulle vilja ha mer feedback från lärarna kring varför en källa de valt eller fått till sig är en bra källa för besvarandet av frågan eller uppgiften.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn och lärarna att se över hur och på vilket sätt undervisningen i källkritiskt förhållningssätt inkluderar perspektiv och feedback i vad som gör en källa lämplig samt vilka källkritiska dilemman olika val av källor innebär. Detta kan innebära att man förutom låter eleverna ta del av förhållningssätt och rutiner, till exempel genom checklistor, och på så sätt vidgar perspektiven och elevernas förmågor att kunna urskilja, utveckla och ifrågasätta dels sina egna och dels andras bedömningar och slutsatser utifrån olika källkritiska resonemang.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av beslutsfattare Maria Larsson. Utredare Johan Hieronymus har varit föredragande i ärendet. I ärendets slutliga handläggning har även utredare Therése Tunek medverkat.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- 2 lektionsobservationer
- 1 gruppintervjuer med elever
- 1 gruppintervjuer med lärare och biblioteksassistent
- En intervju med rektor.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från besöket för faktakontroll.

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga såväl som enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor med avseende på geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesförberedande och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras till våren 2024.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum

som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttrycksätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta

källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

[Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/om-skolinspektionen/om-undersokningen/undervisningen-i-kallkritiskt-forhallningssatt-fokus-gymnasieskolan)

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektor ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, sovra och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

Bilaga 3: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med den regelbundna kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

Utvecklingsområde Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn kring hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
Utvecklingsområde Rektorn, tillsammans med lärarna, behöver se till att undervisningen innehåller teoretiska resonemang och praktiska exempel om sökning av information i olika källor och medier.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde
Lärarna behöver utveckla feedbacken till eleverna så att elevernas källkritiska ställningstagande kan utvecklas.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt: